

הגליון הזה

הגליון הזה חוזר ומפנה את תשומת לבו של הקורא אל הספרות השכנה, הקרובה ביותר לספרותנו, היצירה הערבית והפולסטינית. זו מסורת ארוכת שנים של עתוננו לנהל שיח עם ספרויות האזור.

בין הרשימות (שהפעם הן נוטות יותר אל החברתי והפוליטי) ימצא הקורא התייחסות אל הקובץ "סיפורים פלסטיניים" בתרגומו של משה חכם ואל מסמך ספרותי יוצא דופן, "מכתבים אל עץ הלימון" שכתב בשיר אל חיירי, גולה פלסטיני, יליד רמלה.

הפעם, המדור עשיר בשירה ובפרוזה.

לצדם של משוררים מוכרים בארץ ובעולם אנו מביאים לראשונה בעברית משיריה של משוררת צעירה ממצרים, ששירתה מזכירה את השירה האירופית וגם את זו שלנו: אימאן מרסאל, בתרגומו המעולה של פרופ' ששון סומך.

כמו כן, אנו מביאים, שוב, משיריו של המשורר כותב העברית סלמאן מצאלחה.

לא נחזור ונספר על מתמוד דרוויש, עבד אל קאדר אל ג'נאבי או נזאר קבאני, ואחרים, הידועים היטב גם לקוראינו הוותיקים.

לעומת זאת נמליץ בפני הקורא שיפנה אל שיריהן של ארבע משוררות צעירות: אריאלה בהלול-דימנד, נועה טנאי, ענת קוריאל וג'ניס רביבו.

אל לו לקורא לפסוח על מסתו של ידידיה יצחקי על יצחק אורבך-אורפז ועל ראיון אחרון שערך רפי וייכרט עם משורר אמריקאי נפלא, שנפטר בימים אלה, ויליאם מתיוז. מיותר להוסיף שכל החומר, על מדוריו הקבועים, הותיקים והחדשים של העתון, מוגש לקורא, בתקווה שימצא בו עניין, כפי שמצאנו אנחנו.

ואחרון אחרון, אך אולי ראשון בחשיבותו האקטואלית-ציבורית, שיחת החודש עם שולמית אלוני.

בעקבות השביתה הגדולה

העובדים זכו בהשגים גדולים כתוצאה מהשביתה הגדולה והעקבית, גם בתחום החומרי ממש (הפנסיה) וגם בתחום הערכי, שבעיני הוא חשוב יותר. זו הפעם הראשונה שהאוצר ויתר לעובדים ונסוג מעמדתו "הבלתי מתפשרת", משום שתביעת העובדים היתה צודקת בעליל. ומשום שעמדתה של ההסתדרות היתה חד משמעית ולא היו לה מטרות צדדיות, שאינן רלוונטיות לעצם המאבק. זו היתה שביתה מקצועית שיצאה להגן על הישגי העובדים בעבר. ועוד, ציבור העובדים היה מלוכד, מעבר לחילוקי דעות פוליטיים, דתיים ועדתיים.

השביתה הבליטה את התלות ההדדית של העובדים. בערבות הדדית על רקע השתייכות למעמד ולא למפלגה או לעדה. ראינו בטלוויזיה שלושה אנשים: עמיר פרץ איש מפלגת העבודה, עם חבר מרכז הליכוד וחבר ש"ס, כשהאחרון מצביע על שלושתם ומכריז בקול רועם "זאת הקואליציה".

בעקבות התנהגותם הפוליטית של העובדים, עולה מחשבה על כך שבעצם לא קיימת בארץ מפלגת עובדים אמיתית. מפלגה שמייצגת את העובדים על מכלול האינטרסים שלהם; ללא הבדל של לאום, מין, דת וגזע. ואולי, בעקבות השביתה, מפלגת העבודה - שמטבע הדברים היתה אמורה לייצג את העובדים בזירה הפוליטית - תעשה בדק בית ותשאל את עצמה, האם לא מן הראוי היה להתייצב לצדם של השובתים במקום להסתפק בתפקיד העומד מן הצד?!

הרי ככלות הכול, חייבים להבין, האדם העובד הוא האדם הבונה, היוצר, המאכיל, המלביש, הבונה בית, המרפא, המלמד, המנקה, במלים אחרות: המפעיל את מערכת אמצעי החיים הדרושים לכל. ובנוסף, הוא העובד, הוא גם הכוח המגן, כלומר, הצבא.

הוא גם הממליך מפלגות ומנהיגים, הוא גם המאכלס את כל העמדות החברתיות היצרניות. יתר על כן, אותו ציבור עובדים, בכל תחומי החיים, נושא על גבו משא של קבוצות לא יצרניות כמו, למשל, תלמידי הישיבות הנהרגים באוהלי תורה.

על כן, אין זה מופרז לומר כי העובד מן הראוי שיעמוד גם ליד הגה השלטון. זו לא פרווילגיה, זה פועל יוצא מתפקידו החברתי ומכוחו

הכמותי בחברה.

אנשי תרבות, אנשי מחקר, האקדמיה כולה, בעלי מקצועות חופשיים, נוער בחלקם, אמנים בכל תחומי האמנויות, הם בעלי ברית מסורתיים וטבעיים של ציבור העובדים, כי גם הם בונים, מחנכים, מעשירים, מאירים את החברה כולה.

כך יש לראות את הדברים לדעתי, אך לא כך זה משתקף בפני המציאות, בוודאי לא במפה הפוליטית של ישראל. אבל יש תקווה, שאם נצליח לפרוץ אל השלום עם שכנינו, יעלמו כמה נושאים שבוייכוח הציבורי המפלג את חברתנו, ואז, אולי, יבוא הזמן.

זיגי פרנקל

לפני כעשרים שנה הכרתי אותו לראשונה. גבר נאה מאוד. עור פניו בריא, שזוף. חוטם בולט. פנים חייכניות, עיניים ספק מופתעות ספק מחייכות חיוך אירוני קל. ואחר כך באו השיחות. שטף דיבור איטי, משפטים מנוסחים לאחר מחשבה, שזור בהם הומור לא ישראלי,

אירופי קל. התייחסות מדייקת, עתים מרוב דיוק אפילו במקצת מייגעת. היו שיחות על הספרות הרוסית, האנגלית. על שירה ופרוזה. הכול בפירוט רב. וכן, מומחיותו בתחום הנשק (שנים רבות היה איש התעשייה הצבאית, ממציא בתחום זה). אמרת אקדה, למשל, וזכית להרצאה לא קצרה על סוגי אקדחים. אם מנית למשל, בנשימה אחת, אקדה תופי וברטה, קיבלת מיד הערה שזה לא אותו הדבר. אחר כך בא הסבר מכני, מדויק בנוגע לשני הסוגים, המנגנון, הקוטר, הטווח, עומק החדירה וכו' וכו'...

כעבור זמן באו הסיפורים שכתב באנגלית ודאג לתרגמם לעברית. ב"עתון 77" פורסמו רבים מהם. נובלה חשובה שכתב, 'התמנון', שפורסמה בעתוננו ב-1979, גל' 16-17, היתה היצירה הראשונה בארץ שעסקה ברצח כפר קאסם. יצירה אמיצה שמאוחר יותר הופיעה בספרו היחיד שראה אור בעברית, "זקנתה של מכשפה". סופר מוכשר, מוכשר מאוד. מדייק ביצירתו, כפי שדייק בשיחה אישית ואינטימית.

לא זכה להערכה הראויה. הלך מאתנו סופר מוכשר, צייר, גרפיקאי, ספורטאי, חובב דיג וצלילה תת-מימית, איש תרבות. הספרות העברית והישראלית לא ידעה להעריכו ולגמול לו. זה לא חדש.

אני איבדתי חבר קרוב. קרבה רוחנית ואישית היתה בינינו. היתה לנו ביוגרפיה דומה. כמעט זהה. לי קשה להסתגל לרעיון שלא אפגוש בו. שלא נשתה יחד וודקה ולא נקנח בדג מלוח, בנוסח הרוסי. איש תרבות העולם וכל כך קרוב. זו האבדה שלי, אבל מהי לעומת החסר שחשים אלונה, רעייתו ושני בניו.

אני אותו זוכר יומיום. ואזכור.

עשר לאינתיפדה

לפני כעשר שנים פרצה האינתיפדה. הניצוץ שהצית את התבערה היתה תאונת דרכים בדרום, שבה נהרגו ארבעה פועלים. השמועות היו שזו היתה תגובת נקם על הרצחו של רס"ר ותיק על-ידי הפלסטינים. האירועים הראשונים לא הטרידו במיוחד את כוחות הביטחון והציבור ראה בהפגנות וביידוי האבנים, בעיקר על-ידי ילדים ונוער, התפרצויות זמניות, העתידות לחלוף במהרה והחיים - על-פי דעתם - ישובו למסלולם הרגיל.

"נמלים" ועוד סיפורים

← המשך מעמ' 21 ←

סרטי קולנוע ישנים נעות בממד של זמן, אבל בהמשך הדברים, מאורעות המתרחשים בממשות הבדיונית של הסיפור קופאים והופכים לכרות קולנוע. אגב, בסיפור זה חוזר אורפו אל אי אלה חומרים מהנובלות שלו, "מות ליסנדה" ו"נמלים". בסיפור הרביעי, "דם על החלום", שגם בו מתערב החלום במציאות, שמות הגיבורים הם מיתולוגיים - בל ואיסתרית, והם שקועים בטירוף ארוטי, המוביל כמובן אל המוות הלא נמנע; רק שאין לדעת אם הדברים מתרחשים בממש או בחלום, ולא ברור אם אפשר "לפתוח פתח בחלום ולצאת", ואולי "זה לא חלום, ורק התפאורה חלומית", או להפך, התפאורה היא ממשית, הסיפור הוא חלום. שני הסיפורים האחרונים הם מונולוגיים, האחד, "הטעם העלום של זקנתנו", מעלה את תחושת החידלון של איש זקן, זכרונות מעורפלים על אהבה רחוקה, אשה שהיא חלום, וזיקה מעורבת ביריבות לאח התאום, האני האחר שלו, שאף הוא מופיע בבחינת היה או לא היה. הסיפור האחרון בקובץ, "המגדל", קושר את הממשות באמצעות החלום אל השירה ואל הזיכרון, או אולי השירה היא הקושרת את החלום אל הממשות. הדובר הוא משורר שמצא את שירתו שלו, שירת חייו, בשירו של דן פגיס "המגדל", ושיר זה קושר אותו גם במציאות וגם בחלום אל הוריו שנספו בשואה. סיפור זה, לדעתי, הוא המורכב והמעניין שבסיפורי הקובץ החדשים. החומרים האוטוביוגרפיים, המוכרים מיצירתו הקודמת של אורפו, מעוצבים כאן מחדש בעדינות ובעוצמה, מדהימים ומרהיבים בבדיה יפהפיה. תחומי הקיום השונים של הסיפור בשיר בממשות ובחלום, עם הגורם המטאריאליסטי הפורץ אל סיומו של הסיפור, מותכים כאן לאחדות אמנותית נדירה ביופיה.

סיפורים חדשים אלה של אורפו הם חלק אורגני ביצירתו בכללותה, בשר מבשרה. עם זאת אין הם "מיושנים", לא בצורתם ולא בתכנים שלהם. יש בהם חומרים ששימשו את אורפו ביצירתו הקודמת, מהם צורניים, מהם גם אוטוביוגרפיים, והגישה הפואטית של אורפו, הבונה בדיה בה מעורבים מציאות ודמיון ניכרת בהם היטב, אבל יש בהם חידוש מרענן, מעניין ביותר, שמעמיד אותם בשורה הראשונה של הסיפורת העכשווית. יצוין שגם לשונם של הסיפורים מעודכנת היטב. היא איננה נגררת לוולגריזמים אופנתיים, אך ערה ללשון הדיבור העכשווית, כפי שהיא ניכרת בספרות בת זמננו ובעיתון של היום. יישר כוח ליצחק אורפו. אנו מצפים ליצירות חדשות מפרי עטו.

שולמית אלוני: מישהו צריך להעיר ולעורר

← המשך מעמ' 25 ←

אור לגויים כמו שאני רוצה אור לעצמנו. ואנחנו לא אור לעצמנו. ונעשינו חברה אלימה, מכוערת, שונאת זרים, עם אלמנטים גזעניים שאני מתביישת בהם.

חשבת פעם על אפשרות להעמיד את עצמך לבחירה לראשות הממשלה?

לא. בארץ הזאת זה מחייב להתקפל, להתחנף לדתיים. פעם חשבתי שאפשר להגיע להסכמה בין מפלגת העבודה ושותפיה למפלגת הליכוד, שיש דברים שאינם באים בחשבון. שאותם אין לעשות. וש אפשר יהיה להגיע לכך שאנחנו על עקרונות דמוקרטיים מסוימים לא ניתנים יותר לסחיטה מצד כל מי שלא יהיה. גם כספית ובייחוד אידיאולוגית. מה שקרה הוא שגם חברים שלי, שחשבתי שהם דמוקרטים רדיקלים, מתקפלים ביחס לדברים שהם עקרוניים. הרי לא אכפת לי שכביש בר אילן יהיה סגור או שליד שכונת מגורים הקניון יהיה סגור בשבת. גם אני רוצה מנוחה בשבת. אבל יש דברים בסיסיים כמו נישואים אזרחיים, כמו מרשם אוכלוסין של אזרחים, כשראיתי שחברים שלי, בנושאים האלה, מתקפלים ולא מוכנים להתייצב ולהאבק - מה לי ולזה? אני אחדל להיות אני אם אתחיל להתקפל בדברים העקרוניים האלה. מישהו צריך להעיר ולעורר את תשומת הלב.

תודה רבה.

קטעי קישור

← המשך מעמ' 2 ←

אבל, כבר עם ההפגנות הראשונות, ניתן היה לראות את השוני. הפעם לא היו אלה פעולות של בודדים, לרוב לא אלימות ממש, ללא נשק חם. בשבועות הראשונים עשתה האינתיפדה רושם של מחאה עממית. כבר אז היו שראו בה תופעה של מרד עממי ולא מחאה חולפת. כותב שורות אלה, כתב, כשנה לפני פרוץ האינתיפדה, בטור זה, שמדובר במרי עממי, שלא ירפה עד שתסתמן תקווה להשגת עצמאות לאומית. אך שלטונות הצבא והדרג הפוליטי לא קראו את הכתובת שעל הקיר.

גיבוריה וקרבתיה של האינתיפדה היו ילדים. שירים רבים נכתבו, גם על-ידי משוררים עברים, על הטרגדיה "הצעירה" הזאת.

העוני, הרעב, ההזנחה, ההשפלה היומיומית. חוסר התקווה כי מחר עשוי להשתנות משהו לטובה, הגאווה הלאומית המושפלת. כל אלה מוליכים רק לכיוון אחד. למרי. לא היה עם כבוש בהיסטוריה האנושית שלא מרד בכובש. הדברים ידועים. אין זה משנה אם הכינוי הרשמי בעיתונות שלנו ובטלוויזיה בפרט, לאירועי האינתיפדה, היה אירועי טרור. משה סנה אמר פעם (אני מצטט מן הזיכרון): "כשהכובש מדכא בכוח את הנכבש קוראים לזה טרור! אבל כאשר הנכבש מתקומם נגד הכובש - קוראים לזה מרי לאומי".

האינתיפדה העממית הזאת הוליקה אל הסכמי אוסלו, שפתחו צוהר לתקווה, אמנם כיום מעורפל וזעיר, אך עדיין קיים. אם הצוהר הזה יחתם, אם התקווה תעלה, האינתיפדה תחזור במשנה כוח, במשנה עוצמה. משהו מן העתיד להתרחש ראינו בעקבות פתיחת המנהרה (סלע קיומנו, כידוע) ואז יהיה רע מאוד, לשני הצדדים.

שוב, הכתובת על הקיר.

